

Interview af landmænd, entreprenører og staldinventarfirmaer	Ansvarlig	mabu
	Oprettet	16-12-2024
Projekt: AP 1: Logistik og smittebeskyttelse 108562 Risikostyring af sundhed i store besætninger	Side	1 af 5

Interview af landmænd:

9 landmænd er besøgt og interviewet i forbindelse med erfaringer i forbindelse med nybygning af staldanlæg. Formålet var dels at høre, om de erfaringer, de har gjort sig undervejs i processen; men også at høre om de ønsker og behov for rådgivning og sparring, de manglede undervejs. De udvalgte landmænd har været i forskellige faser af byggeriet – nogle var midt i byggeprocessen andre havde et nyere færdigt anlæg.

Nedenfor er en oversigt over de 9 besætninger, der er besøgt og interviewet. I forhold til smittebeskyttelse, så har det været landmandens egen vurdering af, hvor højt smittebeskyttelse har vægtes i forbindelse med byggeriet samt med konkrete eksempler på, hvordan det er kommet til udtryk i den færdige stald.

	Byggeri	Status	Rådgivere	Tegning/indretning	Smittebeskyttelse	Prioriteringer
1	Malkende køer Goldkøer Kælvning	Næsten færdigopført	Miljø	Entreprenør Inventarsælger	Vægtet højt <i>Broklap</i> <i>Ny vej, så foder og gylle ikke krydser</i> <i>Drivevej udenfor stald til goldkøer</i>	Arbejdseffektivitet
2	Kostald Malkestald	Færdig 2020 og 2023	Miljø Byggesøgning Kvægbrugs-konsulent	Uafhængig byggerådgiver	Vægtet lavt <i>I selve processen fyldte det intet – der var ikke tid og han havde ikke øje for det på det tidspunkt i livet</i>	Billigt byggeri
3	Goldkøer Kælvning	Jordarbejde i gang	Miljø Byggerådgivning	Byggerådgiver Inventarfirma	Vægtet højt <i>Broklapper</i> <i>Placering af funktioner</i> <i>Adskilt foderbord og drivevej.</i>	Smittebeskyttelse En mand skal kunne flytte dyr
4	Ungdyrstald	Færdig i 2020	Miljø Byggerådgivning Kvægbrugs-konsulent	Byggerådgiver Inventarfirma	Vægtet højt <i>Forrum med støvleskifte / håndvask</i> <i>Mindre hold</i> <i>Ingen mandehuller ud til foderbord</i>	Samle dyrene på samme ejendom Sunde og robuste kvier
5	Kostald Malkestald	Færdig i 2022	Miljø (Byggerådgivning)	Inventarfirma	Vægtet lavt <i>Føler sig låst med de valg, der blev truffet med første staldbyggeri fra 2007.</i> <i>Nu nytter det ikke noget.</i>	Pris Smal stald – flere ædepladser og bedre ventilation.

6	Goldkøer Kælvning Ko/kalv	Under opførelse	Miljø Byggeansøgning	Ejer Inventarfirma	Vægtet højt <i>Støvlevask ved udgange</i>	Det skal være rationelt Mulighed for afgræsning
7	Kostald Kalvestald	Skitser til ny stald + færdig kostald	Miljø Dyrlæge	Fodermester (har tidl. Arbejdet for Jyden) Inventarfirma	Vægtet mellem <i>Broklap</i> <i>Udlevering af slagtedyr + tyrekalve</i> <i>Adskilte køreveje</i>	Logistik Asfalt Mulighed for udvidelser
8	Goldkøer Kælvning	Skitser Klar til at gå i gang	Miljø Byggerådgivning Kvægbrugskonsulent	Byggerådgiver Entreprenør Inspirationskatalog	Vægtet højt <i>God plads til dyrene</i> <i>Logistik</i>	Hygiejne En mand skal kunne flytte dyr
9	Barmarksprojekt Køer Malkestald Kalve	Færdig 2020	Miljø Byggerådgivning Kvægbrugskonsulent	Uafhængig rådgiver	Vægtet højt <i>Foderkummer</i>	Arbejdseffektivitet Pris

Der er meget stor forskel i, hvilken rådgivning de interviewede har efterspurgt og fra hvem i processen. Fælles for alle er, at de har fået rådgivning og hjælp til miljøansøgningen. Det er ofte på dette stadie, at placeringen af stalden og øvrige faciliteter som plansiloer, gylletanke mv. lægges fast. Der er mange hensyn at tage i forhold til placeringen; men optimal udnyttelse af de rammer og forhold der er samt begrænsninger i miljøreglerne, vægter tungt.

Flere har bevidst taget et valg, om enten ikke at inddrage rådgivere eller i et begrænset omfang i projektet. Her er prisen en vigtig faktor i forhold til, hvad der kan opnås. Nedenfor er et citat fra en af de interviewede landmænd:

"Hvad får man ud af at bruge penge på rådgivning. Det koster mange penge, men hvad er effekten? Den mangler jeg at se!"

Kun en enkelt af de medvirkende har haft sin dyrlæge aktivt med i den indledende fase omkring skitser og tegning af stalden. De øvrige har valgt det fra - igen er pris en faktor; men flere har givet udtryk for, at dyrlægen ikke har noget at byde ind med. Men dyrlægen kunne være en ressource i kraft af sin biologiske viden samt indgående kendskab til besætningen, der er højest relevant i forhold til at sikre de bedste rammer for at højne smittebeskyttelse og dermed sundheden i besætningen.

En stor del af de landmænd, der blev interviewet synes selv, at smittebeskyttelse blev prioriteret højt i forbindelse med byggeriet, og de valg der blev taget. Men når vi gik gennem stalden under besøget, så var det ikke altid til at se i den færdige stald. Her burde vi måske have spurgt bedre ind til landmandens definition af smittebeskyttelse. For nogle var smittebeskyttelse lig med eksempelvis støvlevask, og de havde svært ved at se det i en større sammenhæng. Indtrykket er, at der er stor spredning i hvor meget og hvordan smittebeskyttelse fylder i bevidstheden hos de adspurgte landmænd, og derfor hvor meget det påvirker beslutningerne om byggeriet. En landmand havde oplevet at få salmonella og kæmpet for at blive fri igen. Hans fokus på smittebeskyttelse i nyt staldbyggeri var højt.

I mange af besætningerne er det enten entreprenøren eller inventarfirmaet og eventuelt i fællesskab, der tegner stalden. Kunden får det, der bliver efterspurgt; men bliver måske ikke altid udfordret på valg og får forelagt alternativer. Vi kunne også konstatere i flere tilfælde, at der var blevet bygget en stald, der på væsentlige parametre ikke lever op til lovgivningen i bekendtgørelsen om dyrevelfærdsmæssige mindstekrav til hold af kvæg. I flere tilfælde uden at landmanden var bevidst om det.

Interview entreprenører:

Tre større entreprenørfirmaer, der bygger en del/udelukkende kvægstalde, er besøgt og nøglemedarbejdere interviewet. Nedenfor er opridset hovedpunkterne fra interviewene.

	Proces	Tegning	Smittebeskyttelse	Hvor søger du rådgivning/inspiration?
1	Kunden er på mange stadier i processen. Nogle meget "luftige" ideer andre har miljøansøgt. Det muliges kunst. Lytter til kunden; men udfordre dem på logistik og smittebeskyttelse.	Laver første udkast sammen med kunden. Inventarfirma får den efterfølgende og der laves justeringer i forhold til nærindretning.	Vigtig Tænker det ind ved tegning/indretning. Undgå foder og gødning sammen	Erfaringer fra tidligere projekter. Krav fra kunder Agromek og lign. Har haft for travlt de sidste 5 år til nyt.
2	Kunden er i forskellige stadier, når de kommer. 2-3-årig proces.	Tegner også selv Inventarfirma med på råd. Opfordrer til at sende skitse til dyrlæge/ kvægbrugskonsulent/byggerådgiver DeLaval tegner meget – også mere end malkecenter.	Er kommet mere i fokus de senere år. "Leg du er en svinebonde" Foder og gødning hver for sig.	Andre rådgivere, der deltager i byggeprojekter. Inventarfirma Landmanden
3	Landmand skal komme med skitseoplæg evt. fra inventarfirma først. De bygger det kunden vil have uden den store kritik.	Laver ikke selv skitser længere – dem skal kunden komme med. De har tidligere tegnet; men gør det ikke så tit længere pga. lovgivningen.	Er ikke i fokus	Ingen steder

Deres kunder er på vidt forskellige stadier i byggeprocessen. Nogle kommer med nogle ideer; men meget lidt konkret, andre har helt færdige projekter. To af firmaerne laver skitser og tegninger af den kommende stald, ofte i samarbejde med inventarfirmaet. Kunden får det, som der bliver efterspurgt. Forsøger at udfordre dem på valg omkring logistik og smittebeskyttelse; men det er kunden, der bestemmer. Som en af entreprenørerne konstaterer: *"Nogle landmænd er svære at hjælpe"*. Der er en efterspørgsel efter økonomiske beregninger af f.eks. gevinsten ved bedre smittebeskyttelse, færre dyr pr. hold og flere m² pr. dyr.

Det er forskelligt, om landmandens øvrige rådgivere er involveret i byggeprocessen. Et firma opfordrer til at sende skitsen til dyrlæge/kvægbrugskonsulent/byggerådgiver. Et andet firma har erfaringer med fællesmøder med kundens rådgivere – der kommer mange ideer; men det kan være svært at nå en konklusion, og det giver ekstra arbejde med at rette tegningerne efterfølgende.

Der er lidt forskellig holdning til, hvem der er ansvarlig for at det nye byggeri lever op til kravene i bekendtgørelsen om mindstekrav til hold af malkekvæg. En af entreprenørerne er meget bevidst om sit ansvar: *"Kunden forventer, at vi har 100 % styr på lovgivningen, så det har vi"*. Og her er folkene på

byggepladsen instrueret i at overholde målene ved støbning. Et af de andre besøgte byggefirmaer fralægger sig enhver ansvar og mener, at det må leverandør af inventaret tage sig af.

I forhold til at få inspiration, så søger de det lidt forskellige steder. Men alle var positive overfor tidligere afholdte arrangementer som temadage, hvor aktuelle problemstillinger blev præsenteret. De vil gerne have en tjekliste, der sikrer, at smittebeskyttelse og lovgivningen er tænkt ind i byggeprocessen.

Interview inventarfirmaer:

To af de største leverandører af staldinventar til danske kvægstalde blev besøgt. I det ene firmaer deltog alle deres sælgere i mødet. Ved det andet firma blev kun en af sælgerne besøgt og interviewet.

	Proces	Tegning	Smittebeskyttelse	Hvor søger du rådgivning/inspiration?
1	Ser sjældent situationsplanen. Miljøansøgningen er afsluttet og placeringen af staldene er lagt fast. Har et tæt samarbejde med større entreprenørfirma, der tegner; men kommer med input til nærindretningen.	Nærindretter stalden. De store linjer/skitser er lavet.	Er blevet mere opmærksom på det. Både i forhold til egne handlinger samt ved indretning af stald	Erfaringer fra tidligere projekter. Andres projekter Byggeekspert ved Seges
2	Oftest involveres de lidt hen i processen. Placering af bygninger er som regel lagt fast. Og der er en skitse Landmanden ser dem som rådgivere.	Nogle gange ligger en færdig tegning, som de giver tilbud ud fra. Andre gange tegner de stalden og indretter.	Det er ikke altid i fokus ved byggeri. Er ikke gode til at bringe det på banen.	Kolleger – vidensdeling internt Erfaringer fra tidligere projekter Andre rådgivere, der deltager i byggeprojekter. Temadage Fagtidsskrifter/ nyhedsbreve.

Inventarfirmaets rolle i det enkelte byggeri kan være meget varierende. I nogle tilfælde er det dem, der indretter og tegner stalden. Andre gange leverer de blot inventar på bestilling, hvor andre har tegnet og indrettet. Der hvor de er med til at tegne stalden, så har byggeprocessen dog været i gang inden de inddrages. Det betyder, at ofte så lægger placeringen af bygninger fast ud fra en indsendt miljøansøgning. Der skal derfor tungt overvejende grunde til at ændre en placering.

De bliver af landmanden set som en rådgiver og bliver spurgt til råds. De forsøger også at udfordre landmanden på de valg, der er taget. Men som en af sælgerne siger: *"Jeg skal jo sælge noget"*. Dyrslægen er sjældent med i processen. De har måske bragt ny- eller ombyg på banen som en løsning på et eksisterende problem; men er ikke involveret i det videre forløb.

I forhold til lovgivningen så er antagelsen hos begge firmaer, at det er entreprenørfirmaet, der har ansvar. Inventarfirmaet laver "kun" en inventartegning; men begge firmaer erkender, at det er en gråzone.

Konklusion:

Bygning af staldanlæg er en kompleks størrelse og der går meget arbejde forud, før selve byggeriet overhovedet kan gå i gang. Placeringen af bygningerne, der har så stor betydning for den fremtidige

logistik og smittebeskyttelse, lægges fast meget tidligt i processen – ofte i forbindelse med en miljøansøgning. Her er det vigtigt, at de miljøkonsulenter, der udarbejder ansøgningerne, har et godt kendskab til netop smittebeskyttelse og logistik, så det kan tænkes ind på dette kritiske sted i processen eller inddrager andre rådgivere i processen før bygningernes placering fastlægges.

Entreprenører og inventarfirmaer tegner og indretter mange af de kvægstalde, der opføres. Mange af de besøgte firmaer har fået større fokus på smittebeskyttelse de senere år; men de efterspørger de gode argumenter og økonomiske beregninger for at kunne "sælge" løsninger til bedre smittebeskyttelse i byggeriet. Deres opfattelse er, at kunden ser dem som en rådgiver. Men ultimativt, så er deres formål at sælge gerne så nemt som muligt.

De interviewede landmænd var naturligt nok meget forskellige og har også haft forskellige behov under byggeprocessen. Men det er tankevækkende, hvor mange der har bygget uden rådgivning fra det etablerede rådgivningssystem. For nogle har det været et bevidst fravalg for at spare penge, andre har ikke ment, at rådgivning fra det etablerede system kunne bibringe værdi til processen. Det er dog skræmmende, at flere af de besøgte landmænd har nyere staldanlæg, der end ikke opfylder gældende lovgivning som et direkte udtryk for mangelfuld rådgivning.

Hvis smittebeskyttelsen og logistikken skal forbedres i de staldanlæg, der skal bygges de kommende år, så kræver det, at information når ud til de mange parter, der er involveret i de indledende faser af byggeriet. Det er langt flere end dem, der er knyttet til det etablerede rådgivningssystem. Umiddelbart så er der på baggrund af interviewene af landmænd og besøg i de færdige stalde behov for kvalificeret uafhængig rådgivning på et tidligere tidspunkt i processen end det opleves i dag.